

نقد کتاب فلور ایران، جنس گون (*Astragalus*)

مصطفی اسدی*

جنس گون متعلق به تیره باقلائیان یا پروانه آسا است. این جنس بزرگترین جنس ایران است و چند گونه از آن در بیشتر رویشگاهها حضور دارند، این وضعیت در مورد هیچ یک از جنسهای دیگر گیاهی در ایران، به اینگونه نیست. آقای دکتر علی اصغر معصومی، نویسنده فلور ایران، جنس گون، کارهای پژوهشی خود را پیش از پیروزی انقلاب اسلامی، در هربایوم مؤسسه گیاهشناسی وقت ایران شروع کرد، در آن موقع در مورد تیره آلاله پژوهش می کرد. از همان زمان، نشانههایی در او دیده می شد که علاقه مندی او را به جنس گون نشان می داد. ایشان پس از اخذ مدرک دکتری در خارج از کشور و مراجعت، دوباره در هربایوم، که اینک زیرمجموعه مؤسسه تحقیقات جنگلها و مراتع شده بود، فعالیت خود را شروع کرد. این بار پژوهشهای خود را پیرامون جنس گون ادامه داد و تا پایان خدمت دولتی به طور متمرکز در مورد این جنس پژوهش کرد. به همین دلیل، در برنامه ریزیهای اولیه طرح فلور ایران، آقای دکتر معصومی تدوین فلور این جنس را پذیرفتند.

جنس گون به دلیل تعداد گونه های زیاد در سه شماره غیربومی فلور ایران منتشر شد. در قسمت اول فلور، که با شماره ۴۳ در سال ۱۳۸۲ منتشر شد، برخی از ویژگی های عمومی جنس که می تواند در شناسایی آن کمک کند، به طور مصور نشان داده می شود. بهتر آن است که استفاده کنندگان فلور، نخست این قسمت را مطالعه کنند تا در شناسایی گونه ها از نظر واژه ها با مشکل مواجه نشوند. برخلاف برخی از فلورهای مربوط به جنس گون، در این فلور به دلیل عدم تأیید با روش های مولکولی از واحد زیرجنس استفاده نمی شود، ولی واحد بخشه مورد استفاده قرار می گیرد و ترتیب بخشه های شناخته شده در ایران ارائه می شود. کلید شناسایی برای بخشه های شناخته شده در ایران تهیه و به فلور اضافه می شود. از آنجایی که کلید شناسایی به طور مستقیم به گونه ها داده نشده، لازم است استفاده کنندگان از فلور، برای شناسایی نمونه های خود ابتدا با استفاده از کلید بخشه ها، بخشه نمونه را مشخص و سپس با استفاده از کلید شناسایی گونه های هر بخشه، نمونه خود را تا حد گونه شناسایی کنند. در این شماره از فلور، در مجموع ۲۰۹ گونه معرفی شده است که با واحدهای پس از گونه به تعداد ۲۱۸ گونه می رسد. همچنین، تعداد ۲۵ تصویر به همراه ۲۱۸ نقشه انتشار از آرایه ها ارائه شده است. تنظیم مطالب کتاب به طور دقیق مثل سایر فلورهای منتشر شده و براساس کتاب راهنمای فلور ایران است که پیش از شروع برنامه فلورها چاپ شده است.

قسمت دوم جنس گون با شماره ۸۵ در سال ۱۳۹۴ منتشر شد. گونه ها از ۲۱۱ تا ۴۲۹ شماره گذاری شده اند، ظاهراً شماره ۲۱۰ از قلم افتاده است، بنابراین، شماره جدید فلور ۲۱۸ گونه دارد که با آرایه های پس از گونه، مجموع آنها به ۲۳۱ گونه می رسد. این شماره از فلور دارای ۵۷ تصویر و ۲۳۱ نقشه انتشار برای آرایه هاست. با توجه به اینکه شماره اخیر فلور،

* استاد پژوهش، مؤسسه تحقیقات جنگلها و مراتع کشور، سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، تهران، ایران.
پست الکترونیک: assadi@rifr-ac.ir

گونه‌ای از جنس گون

تصویر *Astragalus lagopoides*

کتاب‌های فلور گون

دکتر علی اصغر معصومی نویسنده فلور گون

سایر هرباریوم‌ها، نمونه‌های تیپ تعداد چشمگیری از آرایه‌ها را نیز مطالعه و بررسی کرده است، بنابراین، شناسایی‌های نویسنده از اطمینان زیادی برخوردار است، سوم اینکه آقای دکتر معصومی در امور پژوهشی جنس گون با متخصصان مختلف داخلی و خارجی در ارتباط بوده و در موارد مختلف تبادل نظر و اطلاعات داشته است و چهارم اینکه در بسیاری موارد، مطالعات تاکسونومی با روش‌های مولکولی همراه بوده و در کل پیشرفت قابل توجهی در علم تاکسونومی جنس گون حاصل شده است.

ایرادی که می‌توان به فلور جنس گون وارد کرد، تعداد تصاویر ارائه‌شده در این سه شماره از فلور است، در مجموع در این سه شماره، تعداد ۱۵۶ تصویر برای حدود ۱۹ درصد از گونه‌های شناخته‌شده، تهیه شده است که در قیاس با سایر شماره‌های فلور که تعداد تصاویر آنها حدود ۷۰ درصد آرایه‌های شناخته‌شده است، بسیار کم است. در واقع، در این سه شماره، برای بسیاری از گونه‌ها به منابع دیگر ارجاع داده شده است که این شکل رفرنس دادن از استقلال هر شماره فلور می‌کاهد.

در پایان برای آقای دکتر معصومی که بخش زیادی از عمر خود را صرف شناخت گون‌ها نموده و به‌عنوان یک گون‌شناس در سطح دنیا شناخته شده است، آرزوی سلامتی و موفقیت بیشتر دارد.

کلید شناسایی را برای بخشه ندارد، استفاده‌کنندگان نخست، باید بخشه نمونه خود را از شماره ۴۳ شناسایی و سپس نام گونه را با این شماره تعیین کنند.

قسمت سوم فلور جنس گون با شماره ۱۴۵ در سال ۱۳۹۷ منتشر شد. شماره گونه‌ها از ۴۳۰ تا ۸۱۷ است، بنابراین این شماره از فلور، ۳۸۷ گونه دارد که مجموع آنها با واحدهای پس از گونه، به ۳۸۸ گونه می‌رسد. در این شماره، دوباره کلید شناسایی بخشه‌ها با تجدیدنظر ارائه شده است، بنابراین، استفاده‌کنندگان از فلور در شرایط فعلی برای شناسایی نمونه‌های جنس گون بهتر است، ابتدا بخشه را با استفاده از کلید جدید شناسایی کنند و پس از تعیین نام بخشه با مراجعه به بخشه ذی‌ربط نام نمونه خود را تا حد گونه تعیین کنند. این شماره دارای ۷۴ تصویر و ۳۸۸ نقشه انتشار است. در مجموع، برای جنس گون در ایران، ۸۱۶ گونه معرفی شده است که تعداد نهایی آنها با واحدهای پس از گونه به ۸۳۷ آرایه می‌رسد و همه آنها در ۳ شماره از فلور ارائه شده‌اند، بنابراین، جنس گون از بزرگ‌ترین جنس‌های ایران است. از محاسن فلور جنس گون می‌توان به چند مورد اشاره کرد.

اول این که نویسنده آن به‌طور متمرکز و عمده در مورد همین جنس پژوهش می‌کرده است، بنابراین، ایشان، بی‌شک متخصص جنس گون در ایران و حتی جهان هستند. دوم اینکه نویسنده فلور، بارها از هرباریوم‌های خارج از کشور بازدید کرده و علاوه بر مطالعه نمونه‌های